

Olle Flodbys föredrag på skolmuseet.

F.d. skoldirektören Olle Flodby gjorde ett bejublat framträdande på Kulturhuset inför 120 besökare för nån vecka sedan under temat "Mina 60 år i Haninge".

Detta kåseri är inte möjligt att visa i skrift men tack vare Gillets Ulla Wahlbäcks insats följer här Olles välkomst- och högtidstal vid 20-årsjubileet av invigningen av Svartbäckens skolmuseum den 12 februari 2017.

Handlar om svenska skolans utveckling, verkligen värt att läsa!

Hjärtligt välkomna till 20-årsjubileet av tillkomsten av Svartbäckens skolmuseum.

Det gläder oss att så många har hörsammat inbjudan och att kommunledningen är så väl representerad.

Vi har många jubileer att fira i år och det kan tyckas att 20 år inte är så mycket att fira, men jag vill påminna om att 1842 års folkskolestadga, som är anledningen till uppkomsten även av Svartbäckens skola, fyller 175 år 2017.

Jag minns 100-årsjubileet 1942 och deltog i 150-årsjubileet på Skansen 1992 och hoppas kunna delta i 175-årsjubileet 2017, som äger rum på Prins Eugens Waldemarsudde den 11 mars i år. Då visas bl a utställningen "En sagolik skola", som varar till den 21 maj och sedan blir vandringsutställning på flera orter i Sverige.

Varför uppmärksammas 1842 års folkskolestadga så oerhört? Jo, den satte svenska folket på skolbänken, och den reformen kan inte nog uppskattas. Stadgan bestämde bl a att man skulle bygga minst en skola i varje socken och att man skulle anställa en seminarieutbildad lärare. Man fick 5 år på sig att genomföra reformen. Därför byggdes Svartbäckens skola 1846 och undervisningen påbörjades i februari 1847. 150 år senare (februari 1997) invigdes museet av dåvarande kommunalrådet Staffan Holmberg.

Visst fanns det viss undervisning tidigare. Enligt 1686 års kyrkolag skulle prästerna se till att barn lärde sig läsa och ofta blev det klockaren som fick ta hand om läsundervisningen. "Klockaren som skulle allting bestyra" sade man. Det fanns också s k läsmostrar som gick runt i byarna och undervisade barnen.

I våra socknar var vi tidigt igång med läsundervisningen. I Österhaninge tack vare Fredrika Bremer, som anordnade undervisning för folkets barn redan 10 år före folkskolestadgans tillkomst i Hesslingby gård, som ägdes av patron Bremer. Familjen Bremer anställde och bekostade en lärarinns lön. I Västerhaninge donerade kamrer Stråle i Krigslida medel för en skola, och baron Löwen på Häringe donerade mark till nya skolhus. På Utö var det Gruvbolaget som tidigt kom igång med organiserad undervisning. Mellan åren 1835-45 var Johan Erik Petri skolpräst (präst och lärare) på Utö.

Får jag ta er med på en resa, en skolresa, en klassresa, en samhällsutveckling och en ståndscirkulation. Resan börjar i Svartbäcken med ett embryo till utbildning och slutar med Fredrika Bremerymnasiet, denna fantastiskt fina gymnasieskola. Om ni frågar mig, så kan jag svara som fänriken i "Fänrik Ståls sägner": "Jo, därom kan jag ge besked, om herrn så vill, ty jag var med."

När August Bondeson skrev romanen om John Chronsough stod inte skolläraren högt i kurs. Han framställs som en halvbildad och bildningshögfärdig person, och Albert Engström hade många elaka och satiriska teckningar av folkskollärare i Strix under tidigt 1900-tal.

Lärare förekommer ganska ofta i litteraturen. I romanen "Nässlorna blommar" ger Harry Martinsson uttryck för den finaste hyllning av den svenska folkskolan man kan tänka sig. För honom, som var fosterbarn, var skolan en fristad.

Under den tidsrymd som vår tänkta resa omfattar, genomgick vårt land inte bara en utbildningsexplosion utan också en samhällsutveckling av oerhörda mått. När

vår resa börjar hade fortfarande ståndsriksdagen kvar med de 4 stånden adel, präster, borgare och bönder. Jämfört med dagens samhälle var Sverige närmast ett u-land. Men under senare delen av 1800-talet och hela 1900-talet uppkom så många rörelser som har påverkat och förändrat vår situation. Jag tänker då på nykterhetsrörelsen, väckelserörelsen, arbetarrörelsen, hembygdsrörelsen, idrottsrörelsen - ja, all föreningsverksamhet utan vilken Sverige inte skulle fungera.

Att jag tar upp dessa frågor beror på att lärarna var så involverade i allt detta. De kunde ju läsa och skriva, de hade lärt sig sammanträdesteknik, de kunde skriva protokoll och de kunde hjälpa allmogen att avfatta skrivelser till myndigheter.

Politiskt var många lärare liberaler eller frisinnade men återfanns också inom arbetarrörelsen. Den första folkskolläraren som blev statsråd var Fridtjuv Berg. Han var ecklesiastikminister under Karl Staafs båda regeringar 1905-06 och 1911-14. År 1917-19 blev socialdemokraten Värner Rydén ecklesiastikminister i Nils Edéns majoritetskoalition av liberaler och socialdemokrater, som genomförde demokratiseringen av Sverige. Jag tänker då främst på rösträttsreformen. Både Fridtjuv Berg och Värner Rydén hade ett mycket stort inflytande på skolväsendets utveckling.

Ungdomar på landet som befanns ha s k "läshuvud" sökte sig ofta till folkskoleseminarierna, som inrättades i stiftsstäderna. Efter den utbildningen kunde de göra en "klassresa" och lärarna bidrog väsentligt till ståndscirkulationen i vårt land. Ganska snart upptäckte man att folkskollärarkåren behövde kompletteras med småskollärare, som tog hand om de små barnen och den första läsundervisningen. Det är småskollärarna som lärt oss läsa och hjälpt oss att knäcka läskoden och därmed öppna en ny värld för oss.

Från början var det landstingen som stod för småskollärarnas utbildning. I den här skolan har det bara funnits en lärare i taget, men eftersom det ibland var över 50 elever inskrivna i skolan fick man lov att dela upp dem i två avdelningar med de små barnen i en grupp och de äldre barnen i en annan grupp.

Kyrkan och prästerskapet har från början haft stor makt över folkskolan. Kyrkoherden var självskriven ordförande i skolstyrelsen ända till år 1930. Det fanns de som tyckte att skolan huvudsakligen skulle förbereda barnen för konfirmationsundervisningen, alltså katekesen. Andra kunskaper ansågs onödiga

för de lägre klasserna. Lärarnas fackliga organisationer har hela tiden försökt minska kyrkans inflytande över folkskolan och idag är banden kyrka-skola helt brutna.

Från början var det ont om läromedel i skolorna, och lärarna kämpade för en förbättring. Först 1868 kom den första upplagan av "Läsebok för folkskolan" och den har utkommit i många upplagor. På en upplaga står det skrivet på pärmen: "Lyssna till den granens susning vid vars rot ditt bo är fäst." "

År 1906-07 utkom "Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige", som var beställd av Selma Lagerlöf, och 1908-10 utkom Verner von Heidenstam med "Vikingarna och deras hövdingar", också ett beställningsverk.

År 1911 utkom "Sörgården" och "Önnemo" av Anna Maria Roos. De ger en romantiserad bild av det svenska bondesamhället och innehåller t o m färgbilder.

Från 1890-talet kom skolplanschererna in i undervisningen. De skapades av svenska konstnärer och finns i flera kategorier såsom växt- och djurplanscher, historiska planscher och religiösa planscher. De sista planschererna som utgavs behandlade nykterhet och trafik.

Den 6-åriga folkskolan kompletterades 1918 med en obligatorisk fortsättningsskola, och 1936 beslutade riksdagen om 7-årig skolplikt. År 1940 tillsattes en skolutredning som skulle lösa stridsfrågan om anknytningen mellan folkskolan och läroverket. Folkskolegruppen ville ha folkskolan som bottenskola för alla, medan läroverksgruppen ville behålla den 5-åriga realskolan. Eftersom man inte kom överens i skolberedningen, tillsatte Tage Erlander 1946 års skolkommision. Han var ju ecklesiastikminister, innan han vid Per Albin Hansons plötsliga död efterträddes av Josef Weijne. Huvudsekreterare blev Stellan Arvidsson. Han blev tillsammans med Alva Myrdahl den nya skolans ledande ideolog och förespråkare. År 1950 kom riksdagens principbeslut om en 9-årig skolplikt och om en försöksverksamhet med enhetsskola. Efter många strider om linjer och sammanhållning i 1957 års skolberedning, då Ragnar Edenman var ecklesiastikminister, beslutade riksdagen 1962 att införa den 9-åriga grundskolan - en skola för alla. Därmed försvann realskolan.

Den nya skolorganisationen skulle införas i alla kommuner inom en 10-årsperiod. Redan 1969 kom en ny läroplan, då högstadiet skulle vara helt sammanhållet, och linjer ersattes med tillval, såsom språk och teknik.

I den gamla folkskolan undervisade klasslärarna i regel i samtliga ämnen. I den nya grundskolan fick vi en helt ny lärarkår med facklärare i slöjd, musik, gymnastik, teckning, hushåll, och barnavård. Vi fick ämneslärare och adjunkter. Det blev ingen kulturskymning som många befarade. Det blev en enorm standardhöjning.

År 1900 skrev Ellen Key boken "Barnets århundrade". Nu har vi facit i vår hand. Blev 1900-talet barnets århundrade? Jag tycker nog det. Döm själva! Sverige har varit ett fattigt land. Det hände att barn inte hade skor och kläder, så att de kunde gå till skolan. Men i synnerhet efter kriget har det hänt saker. År 1946 infördes allmänna barnbidrag. Samma år fick vi fria läroböcker i folkskolan. Kommunerna anordnade fria skolmåltider och skolskjutsar. Skolhälsovård och skoltandvård infördes. Skolagan förbjöds 1958. Katekesen ersattes med Jesu bergspredikan i 1919 års undervisningsplan. Skolans inre arbete (SIA) behandlades i riksdagen 1972. Katederundervisning och förmedlingspedagogik ersattes med en arbetsskola, där eleverna blev mer aktiva i sökandet efter kunskaper. "Learning by doing".

När vi idag drabbas av en viss ungdomsarbetslöshet kan vi konstatera att inte ens en 9-årig grundskola - en skola för alla - är tillräcklig utbildning utan det krävs också en gymnasieutbildning. Gymnasiet är ännu inte obligatoriskt men 80-90% av våra ungdomar har förstått att det erfordras gymnasieutbildning för att säkert få ett arbete. Och då har vi det nya Fredrika Bremer-gymnasiet, som måste vara bland de förnämsta gymnasierna i Sverige. Ungdomar, ta för er av de rika möjligheter till utbildning som finns i vår kommun! Där slutar vår "skolresa".

Till sist. Den tekniska utvecklingen har varit enorm under de sista decennierna. Tänk, vi fick inte elektricitet i kommunens skolor förrän på 1920-talet! Radion kom 1925, och tv 1956. Sedan kom datorer och mobiltelefoner. Digitaliseringen fortskrider. Robotar övertar många enkla arbetsuppgifter och utvecklingen väntas fortsätta med stormsteg.

Men vår tillvaro består inte enbart av ettor och nollor. Det finns väl en andlig dimension också robotar knappast helt kan tillgodose. Som etik och moral, tankar, minnen, känslor och drömmar om framtiden och våra värderingar. Det fanns på våra gamla skolorglar olika register, s k stämmor, som man kunde dra ut. De var försedda med text på latin. På en stämman stod det "Vox humana". Det betyder den mänskliga rösten, och den får aldrig tystna i samhället.

